

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Афанасьєвої Марії Григорівни
«Стратегія забезпечення стабільного економічного розвитку
залізорудної галузі України», що представлена на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 –
економіка та управління національним господарством**

Актуальність теми дослідження

Особливість сучасного стану економіки України характеризується складністю структур та взаємозв'язків суб'єктів господарської діяльності, що, зокрема, обумовлюється нестабільністю розвитку економічних відносин, недосконалістю правового середовища, методів і економічних важелів регулювання макроекономічних процесів. За цих умов формування належної стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України з урахуванням особливостей процесів комплексного освоєння надр, невизначеності й конфліктності перебігу трансформаційних процесів ринку залізорудної продукції та обумовленого ними ризику є важливою народногосподарською проблемою.

Слід зазначити, що за останні роки стан сировинних баз залізорудної галузі добувної промисловості України різко погіршився внаслідок значного вичерпання розвіданих запасів, зниження якісних характеристик, ускладнення гірничогеологічних умов розробки в результаті тривалої й інтенсивної експлуатації родовищ. Крім того, існують певні теоретичні та методологічні прогалини щодо застосування методів та моделей аналізу й оцінювання рівня економічної захищеності залізорудної галузі як передумови її стабільного економічного розвитку в глобалізованому світовому господарстві. Дослідження у цій сфері в основному орієнтовані на визначення лише окремих складових узагальнюючих показників, що безумовно вимагає вирішення актуального наукового завдання стосовно теоретичного обґрунтування та розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування стратегії

28. 10. 2015р.

забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі добувної промисловості України на основі ієрархічної системи оцінювання рівня її захищеності шляхом завчасного виявлення та прогнозування можливих потенційних небезпек і загроз.

Отже, у дисертаційній роботі Афанасьєвої М.Г. вирішене актуальне наукове завдання, що має важливе науково-теоретичне та практичне значення для економіки України, оскільки, залізорудна галузь добувної промисловості України, є ваговою складовою частиною національного господарства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота Афанасьєвої М.Г. виконана відповідно до програм і планів наукових досліджень ДВНЗ «Криворізький національний університет», зокрема при розробці науково-дослідної теми «Розроблення програми державного регулювання та прогнозування окремих макроекономічних процесів перспективних стратегічних секторів національного господарства» (державний реєстраційний номер 0113U007665), у межах якої були запропоновані методичні положення щодо формування стратегічного забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі на основі критичних значень індикаторів передкризового стану; програм і планів наукових досліджень ІрВНЗ «Макіївський економіко-гуманітарний інститут» при розробці науково-дослідної теми «Фінансово-кредитний механізм в соціально-економічному розвитку країни» (державний реєстраційний номер 0109U005225), у межах якої розвинуто інструментарій дослідження інноваційних процесів національного господарства з урахуванням особливостей забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації

Афанасьєвої М.Г., є достатньо обґрунтованими, що підтверджується опрацюванням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації та належною апробацією результатів дисертаційної роботи. Рівень проведеного дослідження свідчить про глибоку обізнаність дисертанта з розробками провідних зарубіжних та вітчизняних вчених у сфері стратегічного управління економічним розвитком на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях, зокрема в контексті забезпечення стабільного економічного розвитку галузей економіки в умовах сучасних реалій складних трансформаційних та інтеграційних процесів. Інформаційно-теоретичною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з питань формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку галузей економіки, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених з теорії та методології стратегічного управління, матеріали Державної служби статистики України та результати власних досліджень автора.

У процесі проведення дисертаційного дослідження Афанасьєвою М.Г. грамотно використано комплекс загальнонаукових та прикладних методів а саме: методи теоретичного узагальнення – під час узагальнення теоретичних засад формування стратегії забезпечення стабільного розвитку галузі; статистичного аналізу – для аналізу стану сучасного розвитку залізорудної галузі в структурі добувної промисловості; методи аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища (зокрема, SWOT-аналіз) – задля визначення стратегічних орієнтирів розвитку галузі; класифікації – під час вдосконалення класифікації ризиків стратегії економічного забезпечення стабільного розвитку залізорудної галузі, її інтегрованих корпоративних структур бізнесу і окремих суб'єктів господарювання; процесний та ситуаційний підходи в стратегічному управлінні – для формування методичних основ механізму економічного захисту та вибору стратегії стабільного економічного розвитку залізорудної галузі; системного комплексного економічного аналізу та економіко-математичного моделювання – для формування методичного апарату забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі.

Використання зазначеного інструментарію дослідження дозволило дисертанту вирішити поставлені завдання і сформулювати обґрунтовані висновки, зокрема дослідити сутність поняття стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі та механізму її формування; запропонувати класифікацію ризиків і принципів формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України; розвинути методичні положення і відповідні підходи та інструментарій формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі як системи стратегічних цілей розвитку залізорудної галузі.

Достовірність та обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи Афанасьєвої М.Г. підтверджується також їх апробацією на науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових фахових виданнях, за кордоном, у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, використанням у практичній діяльності підприємствами, установами, організаціями, а також в навчальному процесі.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Результати проведених автором наукових досліджень характеризуються новизною, що в комплексі спрямована на вирішення науково-практичного завдання та полягає у подальшому розвитку теоретико-методичних основ і розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі добувної промисловості України в умовах посилення нестабільності трансформаційних та інтеграційних процесів на ринку залізорудної продукції. Проведене дослідження дає змогу сформулювати низку висновків і пропозицій теоретичного, прикладного та науково-методичного змісту, основні з яких такі:

- Серед результатів теоретичного характеру слід відзначити розвиток термінологічного апарату дослідження, зокрема понять «стратегія забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі» (стор. 40-41; 158-161;

182-196, 211), «механізм формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі» (стор. 53, 161-172, 210-214).

У результаті класифікації ризиків (за сферою виникнення: природно-середовищні; виробничо-економічного розвитку; суб'єктивні, за змістом, за джерелами утворення, за фінансово-економічними рівнями прояву) доведено необхідність їх урахування в оцінках (показниках-індикаторах) передкризового стану галузі (стор. 123-127, 135) та класифікації принципів формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України (стор. 58, 59, 158, 162, 163, 179-180) доведено багатофакторність та різнонаправленість векторів впливу на рівень економічної захищеності галузі (стор. 194-205). Визначені в процесі аналізу детермінанти впливових чинників (валовий дохід; валовий прибуток; рентабельність власного капіталу; ліквідність і платоспроможність; фінансова стійкість (ринкова рівновага); рентабельність результатів виробничо-господарської діяльності; рентабельність використання організаційно-управлінського потенціалу; ділова активність; конкурентоспроможність продукції; стан основних фондів) засвідчили доцільність запровадження спеціальних інструментів багатоцільового рейтингового управління (стор. 148-152) при розробці державної політики та її підсистем фінансового сприяння стратегічному розвитку галузі, що дає можливість підвищити її економічну захищеність.

Основним науковим результатом, що характеризується новизною є запропоновані автором методичні положення щодо формування стратегічного забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі за критерієм рентабельності власного капіталу, спрямованого на прийнятні значення рівнів ключових макроекономічних показників, де стратегічні одиниці бізнесу представляють набір бізнес-стратегій – цільових орієнтирів як функцій гарантованої ефективності стратегічного розвитку (стор. 33-35, 37, 39, 41, 58, 121, 158-174), які включають: концептуальну схему формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України з урахуванням важелів державного регулювання (стор. 159), методичний інструментарій діагностики та оптимізації стратегії забезпечення стабільного

економічного розвитку галузі на мікро-, мезо- та макроекономічному рівнях (стор. 154, 195, 200-201), що дало змогу здійснити аналіз фактичних передкризових областей фінансово-економічного стану залізорудної галузі в умовах розгортання світової фінансової кризи та входження економіки України в стан рецесії, оцінити прогнозовані тенденції її економічного розвитку (стор. 203).

Цінним результатом дослідження є розроблений автором інструментарій оцінювання загального рівня економічної захищеності залізорудної галузі (стор. 154), що ґрунтується на: 1) концепції рейтингового управління (стор. 148-153); 2) використанні показникових функцій компенсації похибок оцінок окремих складових економічної захищеності (стор. 138-146); 3) оцінках індикаторів кризового стану залізорудної галузі (стор. 201-202); 4) оцінках значимості використання в перспективі бізнес-стратегій галузі (стор. 184-188). Пропозиції щодо удосконалення зазначеного інструментарію особливо актуальні в процесі діагностики та попередження потенційних небезпек і кризових станів галузі при оцінюванні загального рівня її економічної захищеності.

Розроблений в дисертації методичний підхід до визначення оцінок індикаторів кризового стану залізорудної галузі дозволяє не лише визначати межі критичних значень передкризового стану на підґрунті середньогалузевих критеріальних інтегрованих оцінок фінансово-економічного стану, а й селективно врахувати ризик потенційних небезпек і загроз галузі за роками ретроспективного періоду криз (стор. 201-203). Це забезпечує науково обґрунтований вибір значень індикаторів та аналіз меж передкризових областей галузі (стор. 203, Додаток Р) і є підґрунтям для державного регулювання процесу фінансового сприяння реалізації стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку галузі.

Запропонований в дисертації методичний підхід щодо організаційно-правового забезпечення встановлення та розмежування розміру прибутку держави (рентної плати) та прибутку надрокористувача від розробки родовищ на засадах збалансованого врахування інтересів усіх суб'єктів – користувачів надр і власника – держави полягає у ранжуванні й синтезі оцінок збалансованості

рівнів забезпечення стратегічного стабільного економічного розвитку і критеріальних значень індикаторів передкризового стану підприємств галузі (стор. 210-213). Таким чином забезпечується можливість визначення та раціональної оцінки ключових видів стратегій державного експортного сприяння економічному розвитку галузі.

Проведена автором з використанням запропонованих методичних підходів комплексна діагностика та оптимізація стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України (стор. 195, 205-210; Додатки Ж-Л, Р), SWOT-аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища галузі (стор. 107-120; Додаток Н) засвідчили, що в умовах посилення інтеграційних процесів міжнародних і національних господарських зв'язків на ринку залізорудної продукції, виникаючих хвиль світової економічної кризи, зумовлених загальною циклічністю економічного розвитку, дисбалансами міжнародної торгівлі та руху капіталів і т.ін., підприємства залізорудної галузі є більш вразливими до впливів економічних криз світового ринку порівняно з іншими галузями добувної промисловості України. Узагальнюючи результати комплексного аналізу тенденцій економічного розвитку галузі встановлено, що без належного організаційно-правового забезпечення стратегії державного експортного сприяння галузі посилюється загроза зниження обсягу ВВП і валютних надходжень в Україні, втрати робочих місць і соціально-економічної захищеності держави (стор. 79-80, 128).

Все вищезазначене дозволяє зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання в дисертаційній роботі виконані. Висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, відповідають її змісту і підтверджують глибину та наукову оригінальність проведеного дослідження.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретична цінність роботи полягає у розробці теоретико-методичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі добувної промисловості України в умовах сучасних

реалій складних трансформаційних та інтеграційних корпоративних процесів. Основні результати дослідження можуть використовуватися при розробці стратегій і механізмів управління сучасними економічними системами, процесами розвитку залізорудної та інших галузей національної економіки на базі оцінювання та регулювання ефективності їх функціонування на мікро-, мезо- та макrorівнях.

Окремі положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі, знайшли застосування в практичній діяльності ТОВ «Відділення екології та геології академії гірничих наук України», зокрема ПАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» і ВАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»; ГДД ТОВ «Метінвест Холдинг». Основні положення дисертації використовуються у навчальному процесі ДВНЗ «Криворізький національний університет» при викладанні навчальних дисциплін «Стратегічний та інноваційний менеджмент у сфері фінансово-економічної безпеки», «Ділове адміністрування», «Технологія забезпечення економічної безпеки».

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

Результати наукових досліджень Афанасьової М.Г., які покладено в основу її кандидатської дисертації, представлені у 18 наукових працях (11 підготовлені автором одноосібно), з яких 1 – у колективній монографії (особисто автору належить один параграф – 0,45 друк. арк.), 7 статей у наукових фахових виданнях України (3,59 друк. арк.), 1 стаття в зарубіжному науковому виданні (0,38 друк. арк.), 9 публікацій в інших виданнях (1,07 друк. арк.). Загальний обсяг публікацій – 5,49 др. арк., з яких 4,38 др. арк. одноосібно належать автору. Автореферат дисертації відображає її зміст і не містить положень, що не досліджені в роботі.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Не применшуючи значення наукового доробку автора, необхідно звернути увагу на деякі положення дисертаційної роботи, які, на наш погляд, мають дискусійний характер, містять недоліки чи потребують додаткового обґрунтування.

1. У роботі потребують більш чіткого розмежування і ґрунтовних пояснень терміни, що вживаються автором у близькому значенні «стратегічна бізнес-одинаця (СБО)», «стратегічна одинаця бізнесу (СОБ)» (стор. 22-27, 39-41, 69, 70, 116, ...).

2. У вступі, у переліку нових наукових результатів, автор називає «інструментарій оцінювання рівня економічної захищеності залізорудної галузі» (стор. 8) і виокремлює лише аспект компенсації похибок, зумовлених нелінійними характеристиками показників «негативного» впливу на оцінку окремих складових фінансово-економічної захищеності, з чим важко не погодитися. Разом з тим було б доцільним як у формулюванні цього пункту новизни, так і в аналітичному розділі надати обґрунтовану послідовність основних етапів застосування інструментарію оцінювання загального рівня економічної захищеності та стабільного розвитку залізорудної галузі з урахуванням їх взаємозв'язків (стор. 154, рис. 2.19).

3. В аналітичній частині роботи автор вірно визначає основні принципи формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України (стор. 163). Далі в п. 3.2 (стор. 180) зазначено, що «... з огляду на принципи комплексності, збалансованості та варіантності. ... пояснюється подання показника рентабельності власного капіталу стратегічних одиниць бізнесу мультиплікативною ланцюговою функціональною залежністю від чотирьох складових». Водночас це положення дисертації значно збагатило б пропозиції щодо вдосконалення формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку галузі в контексті поширення дії принципів на всіх рівнях ієрархії управління галуззю, як складною інтегрованою економічною системою. Стосовно зазначеного, у роботі не наведено аналітичних розрахунків, а пропозиції носять фрагментарний характер.

4. У третьому розділі роботи запропонована «Концептуальна схема

формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України з урахуванням важелів державного регулювання» (стор. 159), якою передбачено низка важливих етапів, зокрема: моніторинг, оцінювання, оптимізація та прогнозування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку галузі на підставі принципу гарантованого результату. Не можна не погодитися з автором, що задачі цих етапів є вирішальними з позицій забезпечення аспекту «стабільності». Проте, робота набула б більшої цінності, якби автор зосередив більшу увагу на ґрунтовних рекомендаціях щодо упорядкування локальних показників ефективності «стратегії забезпечення...», що можуть бути одержані на різних рівнях оптимізації бізнес-стратегій галузі (стор. 160, 211).

5. В системі загалом обґрунтованих інструментів механізму формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України, на наш погляд, не досить обґрунтованим є установлення відповідності функціонування економічної системи певній сукупності локальних і глобальних критеріїв якості стратегічних одиниць бізнесу як основоположного принципу концепції рейтингового управління (п. 3.2 – п. 3.3). Зокрема, автором не проаналізовано, які можуть бути додаткові обмеження при ранжуванні гарантованих рівнів забезпечення стратегічної ефективності (стор. 211).

6. Певні пропозиції автора, зокрема, щодо урахування ризиків мають поверхневий, дещо декларативний характер. Водночас у аналітичній частині дисертації на основі ідентифікації можливостей і загроз залізорудної галузі України, побудови конкурентних карт ринку гірничо-збагачувальних комбінатів і підприємств з підземного видобутку, із застосуванням прийому ранжування та ймовірнісної оцінки факторів, здійснено ґрунтовний SWOT-аналіз галузі. Логічним завершенням аналізу є запропонована класифікація ризиків залізорудної галузі, з урахуванням особливостей забезпечення її фінансово-економічної захищеності (стор. 123-125). Проте, в сучасних умовах більш затребуваними, щодо цього проблемного питання, є конкретні, адресні заходи, які передбачають обґрунтовану стислу характеристику основним ризикам (пов'язаним із внутрішнім та зовнішнім середовищем, зокрема, зумовленими кон'юктурою

сировинних ринків, конкуренцією, змінами у технологіях, інвестиційними факторами) та рекомендації щодо запобігання або ж зменшення їх впливу.

Втім необхідно зазначити, що вказані недоліки та зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а наявність дискусійних положень свідчить про складність обраного напрямку дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Структура дисертаційної роботи логічна, традиційна: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи становить 220 сторінок. Обсяг основного тексту роботи – 167 сторінок, що включає 32 таблиці і 39 рисунків. Список використаних джерел налічує 181 найменування, викладений на 21 сторінці, 14 додатків розміщено на 46 сторінках. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів дослідження, оформленням вона відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату адекватно відбиває основні положення дисертації.

Загальний висновок

Дисертація Афанасьєвої М.Г. «Стратегія забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України» є завершеним науковим дослідженням, містить нове вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі добувної промисловості України. Обрану тему розкрито, поставлену мету досягнуто, завдання роботи в цілому вирішено. Дисертаційна робота за змістом та науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Автореферат повною мірою висвітлює усі положення наукової новизни та отримані в дисертації результати. Тема дисертації відповідає паспорту

спеціальності 08.00. 03 – економіка та управління національним господарством.

Таким чином, дисертаційна робота на тему «Стратегія забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Афанасьєва Марія Григорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00. 03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри

економіки підприємства

Класичного приватного університету

Пивоваров М.Г.

Підпис *Пивоварова М.Г.* засвідчує
 Начальник відділу управління персоналом
 Класичного приватного університету *

М.Г. Пивоваров • "23" 10 2015 р.
 підпис